

Themersonowie (nie tylko) dla dzieci

Historia polskiej literatury dla dzieci i młodzieży ma jeszcze wiele mniej znanych rozdziałów. Jednym z nich jest twórczość awangardowych artystów Franciszki i Stefana Themersonów. Ona (z domu: Weinles, ur. 1907 w Warszawie, zm. 1988 w Londynie) była rysowniczką, malarką, scenografką i realizatorką filmową. On (ur. 1910 w Płocku, zm. 1988 w Londynie) był poetą, prozaikiem, eseistą, dramatopisarzem i reżyserem filmów eksperymentalnych. Oboje byli również wydawcami, m.in. założyli i prowadzili w Londynie Gaber-

bocchus Press słynące z niekonwencjonalnych publikacji.

W opublikowanej niedawno monografii *Themersonowie dzieciom* Beata Gromadzka zajmuje się bardzo ważnym, choć przez badaczy dotychczas marginalizowanym, wczesnym okresem działalności artystycznej Themersonów. W tej twórczości badaczka wyróżnia kilka mniej lub bardziej rozproszonych bloków. Najważniejszym z nich były projekty artystyczne z tekstami Stefana i ilustracjami Franciszki we wspólnie przygotowanej oprawie typograficznej. Efekt tej współpracy stanowią m.in. następujące książki: *Historia Felka Strąka* (1931), *Jacusz w zaczarowanym mieście* (1932), *Narodziny liter* (1932), *Nasi ojcowie pracują* (ok. 1932), *Był gdzieś haj taki kraj. Była gdzieś taka wieś* (1935), *Pan Tom buduje dom...* (1938), *Przygody Pędrka Wyrzutka* (1958). Ponadto oboje współpracowali z przedwojennymi redakcjami czasopism dla dzieci i młodzieży, m.in. „Płomyka” i „Płomyczka”. Stefan Themerson napisał również teksty do podręczników szkolnych z lat 1937–1938.

Wspólne publikacje Themersonów stanowiły nowatorską formę książki obrazkowej dla młodego czytelnika. Wyróżniały się przede wszystkim następującymi cechami: dynamiczny i uproszczony rysunek o wyrazistej kresce, oryginalna kompozycja kolumny, rozbicie tradycyjnego podziału na tekst i obraz. Jak podkreśla autorka monografii: „artyści stworzyli nowoczesny model komunikacji z niedorosłym odbiorcą za pośrednictwem znaku słowno-obrazowego. [...] Franciszka i Stefan wyprzedzili swoją epokę, tworząc oryginalny i uniwersalny typ narracji właściwy dla świata interfejsów”.

Dwoistość artystycznej postawy Themersonów polegała na tym, że „z jednej strony z aprobatą przyglądali się nowym nurtom i tendencjom oraz chętnie zgłaszali do nich akces, a z drugiej strony cechowała ich wywrotowość i dążenie do artystycznej wolności”. Stąd ich twórczość adresowana do młodego odbiorcy była uczciwa i wolna od infantyliizmu, zachowująca autonomię niedorosłego czytelnika. Być może dlatego jednym z najważniejszych i najczęściej pojawiających się motywów w utworach Themersonów jest motyw wędrowki. Bohaterami kierują bowiem nigdy niezaspokojona potrzeba zmiany oraz wewnętrzny przymus poszukiwania nowych doznań, przygód i ludzi.

Starannie udokumentowana monografia Beaty Gromadzkiej nie tylko pokazuje bogactwo i różnorodność twórczości Themersonów, lecz także uwypukla dwuadresowość dorobku, z którego radość i mądrość czerpać mogą zarówno czytelnicy młodszy, jak i starsi. Potwierdzają to m.in. wzniesione w XXI w. przez wydawnictwa Iskry, Widnokrąg i Festina Lente niektóre książki stworzone przez artystyczny tandem. Jest wśród nich wierszowana opowieść *Był gdzieś haj taki kraj*, której fragment pozwolę sobie zacytować (ilustracje można odnaleźć w omawianej książce i internecie): „Był gdzieś, haj! / taki kraj: / nazywał się – / Alibajdadzikafrajdawtomigray. / A w tym kraju / po ulicy / chodzili dzicy / Alibajdadzikafrajdawtomigray. / A w tym kraju Alibajdadzikafrajdawtomigray / były domy / ze słomy”.

Na zakończenie warto wspomnieć, że w 2015 r. spuścizna artystyczna Themersonów została zdeponowana w Bibliotece Narodowej w Warszawie, która opracowuje, digitalizuje i udostępnia te cenne zbiory na stronie polona.pl.

Marcin Lutomiński

Beata GROMADZKA, *Themersonowie dzieciom*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2019.

Książki nadesłane

Samuel SCHEFFLER, *Śmierć i życie po śmierci. Kiedy umrę, ludzkość będzie trwać*, tłum. Dawid Misztal, Wyd. UŁ, Łódź 2019, seria: Kim jest człowiek?

John HICK, *Nowe pogranicze religii i nauki. Doświadczenie religijne, neuronauki i Transcendentne*, tłum. Jan Andrzej Lipski, red. Tomasz Sieczkowski, Wyd. UŁ, Łódź 2019, seria: W poszukiwaniu idei XXI wieku.

Eleonora JEDLIŃSKA, *Kształty pamięci. Wybrane zagadnienia sztuki współczesnej*, Wyd. UŁ, Łódź 2019, seria: Oblicza sztuki.

Science in Poland in 34 Snapshots, PRACA ZBIOROWA, Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, Warszawa 2019.

Jeremy BROWN, *Grypa. Sto lat walki*, tłum. Joanna Gilewicz, Wyd. UJ, Kraków 2019, seria: Mundus. Fenomeny.

Ernst VAN ALPHEN, *Krytyka jako interwencja. Sztuka, pamięć, afekt*, pod red. Katarzyny Bojarskiej, Wyd. UJ, Kraków 2019, seria: Hermeneia.

Monika GRZELKA, *Dyskurs intelektualny. Ponad i pomiędzy*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 2019.

Łukasz MUSIAŁ, *Zaufanie i utopia. Eseje o literaturze*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 2019.

Marta TOMCZOK, *Czy Polacy i Żydzi nienawidzą się nawzajem? Literatura jako mediacja*, Wyd. UŁ, Łódź 2019.

Marcin PIĄTKOWSKI, *Europejski lider wzrostu. Polska droga od ekonomicznych peryferii do gospodarki sukcesu*, tłum. Michał Lipa, Wyd. Poltext, Warszawa 2019.

Adam BEDNARCZYK, *W świecie opowieści i snów. Wokół „pamiętnika z Sarashiny” córki Sugawary Takasuego*, Wyd. Nauk. UMK, Toruń 2019.

Gajusz Pliniusz SEKUNDUS, *Historia naturalna. Tom II: Antropologia i Zoologia. Księgi VII-XI*, tekst, wstęp, tłum. i komentarz Ireneusz MIKOŁAJCZYK, Wyd. Nauk. UMK, Toruń 2019.

Anna BARAN i in., *Rola mediów w promocji zdrowia psychicznego i w zapobieganiu samobójstwom. Poradnik dla pracowników mediów*, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2018.

(Dy)fuzje. *Związki literatury i sztuki w Polsce po 1945 roku*, pod red. Magdaleny LACHMAN i Pawła POLITA, Wyd. UŁ, Muzeum Sztuki, Łódź 2019.

Magdalena WASĄG, *W cieniu ojca. Awangarda prozatorska lat 30. XX wieku. Rudnicki. Napierski. Schulz. Tarn*, Wyd. UŁ, Łódź 2019, seria: Interpretacje Literackie.

Krzysztof ŁĘCKI, *Według Tukidydesa. Rozważanie socjologia literatury nad „Wojną peloponeską”*, Wyd. UŚ, Katowice 2019, seria: Prace Naukowe UŚ w Katowicach.

Wielkie tematy literatury amerykańskiej. Tom 8: Przemoc, pod red. Soni CAPUTY i Agnieszki WOŹNIAKOWSKIEJ, Wyd. UŚ, Katowice 2019, seria: Prace Naukowe UŚ w Katowicach.

Milczę, więc jestem. Formy milczenia w literaturze XX i XXI wieku, pod red. Agnieszki NĘCKIEJ, Emilii WILK-KRZYŻOWSKIEJ, Natalii ŻÓRAWSKIEJ-JANIK, Wyd. UŚ, Katowice 2019, seria: Prace Naukowe UŚ w Katowicach.

Littératures de l'imaginaire, sous la rédaction de Katarzyna GADOMSKA, Agnieszka LOSKA, Wyd. UŚ, Katowice 2019, seria: Prace Naukowe UŚ w Katowicach.

Aleksandra WÓJTOWICZ, *Przestrzeń „Ozimy” Wacława Berenta*, IBL, Warszawa 2019.

Piotr CZERWIŃSKI, Aneta BANASZEK-SZAPOWAŁOWA, Maciej WALCZAK, *Kim ty jesteś? Ja kontra adwersarz w polskiej debacie przedwyborczej. Język a rzeczywistość w kategoriach ekspresji, polityki, ideologii*, Wyd. UŚ, Katowice 2019.

Kultura emocjonalna szkoły – czasoprzestrzenie doświadczania emocji, red. nauk. Irena PRZYBYLSKA, Wyd. UŚ, Katowice 2019, seria: Prace Naukowe UŚ w Katowicach.

Przetakiewicz:
Trywializacja awansu

Karwowski, Jajszczyk:
Studia w czasach zarazy

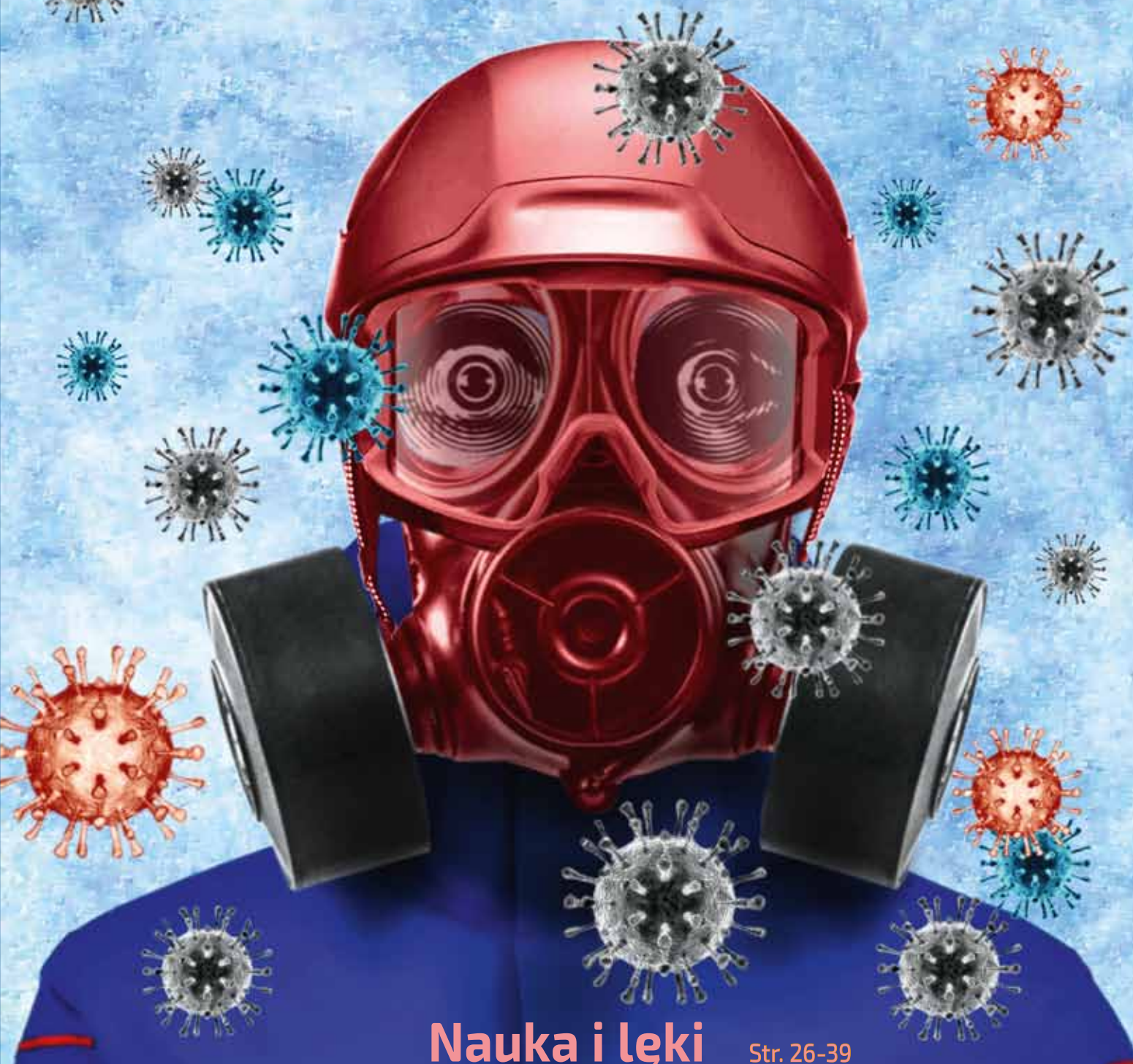
Włoskovicz:
Regulacyjna nowomowa

FORUM AKADEMICKIE

Ogólnopolski miesięcznik środowisk akademickich

Nr 3/2020

PL ISSN 1233-0930 20 zł (VAT 8%)

Nauka i lęki

Str. 26-39

Filip:
Postępowy makkartyzm

Głazek:
Nauczyciel-badacz

Mozolewska:
Wojna i pokój